

Forkortelser for navn på kjemiske stoffer

Det brukes forkortelser for en rekke kjemiske stoffer både i skolens lærebøker og i aviser. I den alfabetiske listen som følger, er det i alt tatt med 157 forkortelser.

Er det noen forkortelser du savner, kan du søke på:

<http://www.chemie.fu-berlin.de/cgi-bin/abbscomp>

Teksten nedenfor er en noe utvidet samling forkortelser på kjemiske stoffer hentet fra boken "Navn på kjemiske stoffer" av Vivi Ringnes. Boken ble utgitt på Cappelen i 1996.

ABS

alkylerte benzensulfonater

Brukes som tensider blant annet i vaskemidler. De første ABS hadde grenete alkylgrupper, var ikke nedbrytbare i naturen og dannet skum i vassdrag. Nå brukes ABS med lange ugrenete alkylgrupper (f.eks. 12 C-atomer), og disse er nedbrytbare. Et eksempel er natriumsaltet av 4-dodekylbensensulfonsyre.

ABS

akrylnitril-butadien-styren

Plast som er en kopolymer av de tre nevnte monomerene. Har høy slagfasthet og brukes i tekniske apparater som biler og telefoner.

ADP

adenosine diphosphate (eng.) = adenosindifosfat

Forbindelse mellom adenin, ribose og to fosfatgrupper.

AHA

alpha hydroxy acids (eng.) = alfa-hydroksysyrer

Karboksylysyrer med -OH gruppe bundet til det C-atomer som er nærmest -COOH gruppen. Eksempler er vinsyre, eplesyre, sitronsyre og glykolsyre (hydroksyetansyre). Brukes i kosmetikk, blant annet i antirynekrem.

AMP

adenosine monophosphate (eng.) = adenosinmonofosfat

Forbindelse mellom adenin, ribose og en fosfatgruppe.

AN

ammoniumnitrat

Brukes som gjødsel og sprengstoff og inneholder 35 masseprosent nitrogen.

AOX

absorberbare organiske X-forbindelser

X står vanligvis for klor. SFT oppgir i rapporter utslipp av AOX fra treforedlingsanlegg som benyttet klor i blekeprosessen.

ATP

adenosine triphosphate (eng.) = adenosintrifosfat

Forbindelse mellom adenin, ribose og tre fosfatgrupper. Stor fysisk betydning som leverandør av kjemisk energi i cellene, omdannes da til ADP og fosfat, i blant til AMP og to fosfat.

AZT

azidotymidin

Et mer fullstendig navn er 3-azido-3-deoksytymidin. Brukes som AIDS-medisin.

BAL

British anti lewisite (eng.)

Navnet på en motgift mot arsenholdige stridsgasser som lewisitt. Benyttes medisinsk ved forgiftninger forårsaket av arsen, kvikksølv og andre tungmetaller. BAL har systematisk navn 2,3-disulfanylpropan-1-ol.

BHA

butylert hydroksyanisol

En blanding av 2-tertiærbutyl-4-hydroksyanisol og 3-tertiærbutyl-4-hydroksyanisol. Det systematiske navnet for førstnevnte er 3-(1,1-dimetyletyl)-4-metoksyfenol. Antioksidant (E 320) i matvarer, men begrenset bruk fordi allergilignende symptomer er registrert hos personer etter inntak av mat med BHA.

BHT

butylert hydroksytoluen

Et annet navn er 3,5-ditertiærbutyl-4-hydroksytoluen, og det systematiske navnet er 2,6-bis(1,1-dimetyletyl)-4-metylfenol. Brukes som antioksidant (E 321) i brød og oljer. Motstridende forskningsresultater på at BHT kan beskytte mot kreft og selv være kreftfremkallende.

BTB

bromtymolblått

Fargestoff som brukes som syre-base indikator og er gul i sur løsning og blå i basisk.

BTCA

butane tetracarboxylic acid (eng.) = butan-1,2,3,4-tetrakarboksylysyre

Brukes for å gi varig press i tøy. Ikke allergifremkallende virkning slik formaldehyd har.

CDT

carbohydrate deficient transferrin (eng.)

Manglende karbohydratkjede i transferrinet. CDT-test kan anvendes på blodserum for å bestemme (større) alkoholmisbruk.

CFC

chlorofluorocarbons (eng.) = klorfluorkarboner

Klimagasser. Også på dansk brukes forkortelsen CFC, på norsk KFK.

CLA

conjugated linoleic acid (eng.) = konjugert linolsyre

En blanding av forskjellige to-umettede cis-fettsyrer der dobbelbindingene er konjugerte, det vil si at det er 1 enkeltbinding mellom dem. 18 C-atomer i alt. Fettsyrer som finnes i meieriprodukter, og hevdes å ha muskeloppbyggende virkning.

CMA

calcium magnesium acetate (eng.) = kalsiummagnesiumacetat

Brukes til å salte veier, men er mye dyrere enn vanlig veisalt. Langsom virkning, fører ikke til korrosjon av biler.

CMC

carboxymethylcellulose (eng.) = karboksymetylcellulose

Fortykningmiddel som benyttes som tilsetningsstoff i vaskepulver. Har begrenset bruk i matvarer (E 466), og brukes også i slankemidler fordi det sveller og gir metthetsfølelse. I kjeden av glukoseenheter i cellulose er noen endret på C nr. 6 fra $-\text{CH}_2\text{-OH}$ til $-\text{CH}_2\text{-O-CH}_2\text{-COOH}$. Vanligvis er det natriumsaltet som brukes.

CNG

compressed natural gas (eng.) = sammenpresset naturgass

Hovedsakelig metan.

CR

chloroprene rubber (eng.) = kloroprengummi

En gummi der 3-klorpropen er monomeren. Brukes til tetningslister og kabler.

2,4-D

2,4-dinitrofenylhydrazin

En reagens i organisk kjemi som benyttes ved bestemmelse av aldehyder og ketoner.

2,4-D

2,4-diklorfenoksyeddisyre

Et ugressmiddel som tar liv av tofrøbladete planter i kornåkre.

DAP

diammonium phosphate (eng.) = ammoniumhydrogenfosfat
En av fire hovedkomponenter i fosfatgjødning produsert fra apatitt.

DCB

decachlorobiphenyl (eng.) = dekalorbifenyl
Et PCB (se dette) med høy kjemisk og termisk stabilitet. Har bl.a. vært brukt som transformatorolje.

DCP

dicalcium phosphate (eng.) = kalsiumhydrogenfosfat
Formel CaHPO_4 . En av fire hovedkomponenter i fosfatgjødning produsert fra apatitt.

DCPIP

2,6-dichlorophenolindophenol (eng.) = 2,6-diklorfenolindofenol
Brukes som reagens ved testing av askorbinsyre (vitamin C).

DD

dibenzodioksiner
Molekylene består av to benzenringer bundet sammen med to oksygenatomer, $\text{C}_{12}\text{H}_8\text{O}_2$. Det er 75 ulike dibenzodioksider, som da har fra ett til åtte kloratomer bundet (på forskjellige steder) til benzenringene.

DDE

4,4'-diklordifenyldikloretan
Et nedbrytningsprodukt som dannes ved avspalting av HCl fra DDT. DDE er mindre giftig enn DDT. Husfluer som er resistente overfor DDT, har et enzym som overfører DDT til DDE.

DDT

4,4'-diklordifenyltrikloretan
Systematisk navn 2,2-bis(4-klorfenyl)-1,1,1-trikloretan. Ble inntil 1972 brukt som insektmiddel i Norge. Har global spredning og er akutt giftig, tungt nedbrytbart og oppkonsentreres i næringskjeden.

DEG

dietylenglykol
Formel $\text{HO}-[\text{CH}_2]_2-\text{O}-[\text{CH}_2]_2-\text{OH}$. Brukes som frostvæske, mykner for plast og i produksjonen av polymerer.

DEHA

dietylheksyladipat
di(2-etylheksyl)heksandiater. Brukes som mykner i PVC-plast.

DEHP

diethylhexylphthalate (eng.) = di(2-etylheksyl)ftalat

Systematisk navn di(2-etylheksyl)benzen-1,2-dikarboksylat. Brukes som mykner i PVC-plast og settes i forbindelse med utvikling av astma hos barn.

DES

dietylstilbøstrol

Et syntetisert stoff med virkning som det kvinnelige kjønnshormonet østrogen. Har formelen $\text{HO-C}_6\text{H}_4\text{-(C}_2\text{H}_5\text{)C=C(C}_2\text{H}_5\text{)-C}_6\text{H}_4\text{-OH}$ med begge hydroksylgruppene i para (1,4) stilling.

DF

dibenzofuran

Molekylene består av to benzenringer bundet sammen med ett oksygenatom og en enkeltbinding, $\text{C}_{12}\text{H}_8\text{O}$. Det er 135 ulike dibenzofuraner, som da har fra ett til åtte kloratomer bundet på forskjellige steder til benzenringene.

DHA

docosahexaenic acid (eng.) = dokosaheksaensyre

En omega-3-fettsyre med 22 C-atomer og 6 dobbeltbindinger.

DKP

diketopiperazin

Et nedbrytningsprodukt som dannes når matvarer med søtstoffet aspartam (E 951) lagres lenge eller utsettes for varme.

DMF

dimetylformamid

Annet navn er *N,N*-dimetylmethanamid. Brukes som løsemiddel. Har gitt leverskader i dyreforsøk og omdannes hos pattedyr til *N*-metylmethanamid som er sterkt fosterskadende.

DMK

dimetylketon

Trivialnavn aceton og systematisk navn propanon. Brukes bl.a. som løsemiddel.

DMSO

dimetylsulfoksid

Formel $(\text{CH}_3)_2\text{SO}$. Væske som er løselig i vann og også er et godt løsemiddel for organiske forbindelser. Har også vært brukt som medisin med antiinflammatorisk virkning.

DMT

dimetyltereftalat

Systematisk navn dimetyl(benzen-1,4-dikarboksylat). Råstoff ved fremstilling av polyesterfiber og lakkharpikser.

DNA

deoxyribonucleic acid (eng.) = deoksyribonukleinsyre

Arvestoffet som kontrollerer livsprosessene i celler hos alle organismer.

DNOC

dinitro-orto-cresol

Systematisk navn 2,4-dinitro-6-metylphenol. Tilhørte førstegenerasjons ugressmidler og ble brukt i kornåkre.

DOP

diethylphthalates (eng.) = dioktylftalater

Betegnelsen omfatter både di(2-etylheksyl)ftalat, DEHP, (se dette) og di(n-oktyl)ftalat. Begge stoffene er estere av benzen-1,2-dikarboksylysyre. Mye brukt som mykningsmidler for forskjellige plaststoffer og lakker. Ikke tillatt i småbarnetøy som slagstøvler.

DOPA

3,4-dihydroxyphenylalanine (eng.).

Medikament som kontrollerer Parkinsons sykdom. L-formen er aktiv.

EDC

ethylene dichloride (eng.)

Systematisk navn 1,2-dikloretan. EDC er også et mellomprodukt fra dannelsen av vinylklorid: eten → EDC → VCM (se dette).

EDTA

ethylenediaminetetraacetic acid (eng.) = etylendiamintetraeddiksyre

Den firebasiske syren blir ofte skrevet H₄EDTA fordi også saltene omtales som EDTA. Kan binde metallioner (f.eks. Ca²⁺ Pb²⁺ og Hg²⁺) i stabile kompleksforbindelser og fjerner derfor uønskete ioner fra løsning. Brukes i medisin, i vaskemidler og som tilsetningsstoff i matvarer (E 385) av denne årsak.

EPA

eicosapentaenoic acid (eng.) = ikosapentaensyre

En fem-umettet fettsyre med cis-konfigurasjon av omega-3-typen med 20 C-atomer totalt. (20 heter nå ifølge IUPAC icaa ikke eicosa).

EPO

erythropoietin

Et hormon som finnes naturlig i kroppen, men som også kan tilsettes kunstig. Er et glykoprotein som øker produksjonen av røde blodceller, og dermed kan oksygenopptaket økes. Står på dopinglisten.

ETBE

etylteriærbutyleter

Annet navn 2-etoksy-2-metylpropan. Et tilsetningsstoff i bensin som pga. oksygeninnholdet bedrer forbrenningen i bilmotorer og hever oktantallet.

FAD

flavinadenindinukleotid

Er sammen med NAD⁺ (se dette) den andre viktige elektronmottakeren ved oksidasjon av næringsstoffer i kroppen. Den reduserte formen skrives FADH₂.

FF

fenolformaldehyd-plast

Første plast utviklet i 1908 og kalt bakelitt. Meget hard og sprø og brukes til elektriske artikler.

FCKW

fluorierte Chlorkohlenwasserstoffe (ty.) = klorfluorkarboner

Jfr KFK (se dette).

GABA

gamma-aminobutanoic acid (eng.) = gamma-aminosmørsyre

Systematisk navn er 4-aminobutansyre. Finnes i hjernen og overfører nerveimpulser.

GHB

gamma-hydroxybutyrate (eng.) = gammahydroksybutanat

Det er to former for GHB enten syren 4-hydroksybutansyre eller et salt 4-hydroksybutanat av syren. Kalt både flytende ecstasy og motedop. Finnes naturlig i kroppen i små mengder som signalsubstans i hjernen. Stimulerer muskelmassen. Står på narkotikalistens. GBL (se dette) og butan-1,4-diol likner GHB og er også benyttet som rusmidler.

GBL

gamma-butyrolakton

GBL og butan-1,4-diol omdannes i kroppen til GHB (se dette). Står på narkotikalistens.

GUP

glassfiberarmert umettet polyesterplast

Den umettete polyesterharpiksen har styren som løsemiddel og herder. Brukes bl.a. til lystbåter, oljetanker, rør og ski.

HBFK

hydrogenbromfluorkarboner

Står for ufullstendig halogenerte haloner og var en periode en erstatning for haloner.

HC

hydrocarbones (eng.)

Vanlig forkortelse på instrumenter på bensinstasjoner som måler hydrokarbonutslipp fra biler.

HCB

hexachlorobenzene (eng.) = heksaklorbenzen

Et biprodukt fra produksjonen av nikkel og magnesium og fra forbrenning av klorholdig avfall.

Det er tungt nedbrytbart og kreftfremkallende.

HDL

high density lipoproteins (eng.) = lipoproteiner med høy tetthet

En mindre del av kolesterolet i blod er bundet til HDL. Kalles det gode kolesterolet.

HDPE

high density polyethylene (eng.) = polyeten med høy tetthet

Jfr. PE-HD (se dette).

HES

hydroksyetylstivelse

Et væskebindende stoff som sammen med vann øker blodvolumet og dermed senker hemoglobinkonsentrasjonen. Har blitt brukt av idrettsutøvere for å skjule misbruk av EPO (se dette). Står på dopinglisten.

HFK

hydrogenfluorkarboner

Også kalt fluorhydrokarboner. Erstatningsstoffer for KFK (se dette). Et eksempel er HFK 134a med systematisk navn 1,1,1,2-tetrafluoretan.

HKFK

hydrogenklorfluorkarboner

Brukt som erstatningsstoffer for KFK (se dette). Ufullstendig halogenerte klorfluorkarboner, f.eks. HKFK 124 med systematisk navn 1,1,1,2-tetrafluor-2-kloretan.

KAB

klorerte alkylbenzener

En gruppe av giftige, tungt nedbrytbare stoffer som dannes i små mengder under produksjon av nikkel. Bare registrert i Kristiansandfjorden. Stor nedgang senere år.

KFK

klorfluorkarboner

En gruppe forbindelser som har vært brukt som kuldemedier, rensemidler, drivgasser og ved produksjon av skumplast. Forbudt i Norge fra 1995 pga. nedbrytende effekt på ozonlaget.

LAS

lineære alkylbenzensulfonater

Ugrenete tensider som har vært mye brukt i vaskemidler. LAS er nedbrytbare, men fordi nedbrytningen kan forsinkes når det er kaldt, søker man etter erstatninger.

LDL

low density lipoproteins (eng.) = lipoproteiner med lav tetthet

Mesteparten av kolesterolet i blod er bundet til LDL. Kalles det dårlige kolesterolet fordi kolesterolet kan avsettes i årene.

LDPE

low density polyethylene (eng.) = polyeten med lav tetthet

Jfr. PE-LD (se dette).

LLDPE

linear low density polyethylene (eng.) = lineært polyeten med lav tetthet

LNG

liquified natural gas (eng.) = flytende naturgass

Også kalt tørrgass. Hovedsakelig metan.

LPG

liquified petroleum gases (eng.) = flytende petroleumgass

Hovedsakelig propan og butaner, nedkjølt til væske.

LSD

lysergic diethylamide (eng.)

Er dietylamidet av lysergsyre. Hindrer virkningen av neurotransmittoren serotonin og er hallusinogent.

MAP

monoammonium phosphate (eng.) = ammoniumdihydrogenfosfat

En av fire hovedkomponenter i fosfatgjødsel produsert fra apatitt.

MBK

metylbutylketon

Systematisk navn heksan-2-on. Løsemiddel som er en lipofil væske. Kan gi alvorlige nerveskader.

MCP

monocalcium phosphate (eng.) = kalsiumdihydrogenfosfat

En av fire hovedkomponenter i fosfatgjødsel produsert fra apatitt.

MCPA

2-methyl-4-chloro-phenoxyacetic acid (eng.) = 4-klor-2-metylphenoksyeddiksyre

Et vanlig brukt ugressmiddel som hører til samme gruppe stoffer (fenoksyisyrene) som 2,4-D (se dette) og 2,4,5-T (se dette).

MDA

3,4-metylendioksyamfetamin

Også kalt *love drug*. Kjent i misbrukerkretser fra 1970, og forløperen til MDMA (se dette).

MDEA

3,4-metylendioksyetamfetamin

Narkotisk stoff, ofte kalt *eve*. Samme virkning som MDMA/ecstasy.

MDMA

3,4-metylendioksymetamfetamin

Også kalt *ecstasy*. Narkotisk stoff som fremkaller hallusinasjoner og akutt psykose i større doser. Fare for hjerneskader.

MEK

metyletylketon

Systematisk navn butan-2-on. Løsemiddel for bl.a. vinyl- og akrylplaster.

MIBK

metylisobutylketon

Systematisk navn 4-metylpentan-2-on. Brukes ved avvoksning av smøremidler og som løsemiddel for nitrocellulose.

MIPK

metylisopropylketon

Et navn fra en tid da man plasserte grupper etter økende grad av kompleksitet, ikke alfabetisk som nå: isopropylmetylketon. Systematisk navn er 3-metylbutan-2-on. Et vanlig brukt løsemiddel.

MSG

monosodium glutamate (eng.) = natriumglutamat

Systematisk navn, natrium 2-aminopentandiat. Et tilsetningsstoff (E 621) som forsterker kjøttsmaken og brukes i kjøtt- og fiskeretter og i kryddersauser.

MTBE

metyltertiærbutyleter

Systematisk navn 2-metyl-2-metoksypropan. Et tilsetningsstoff i bensin for å bedre forbrenningen og høyne oktantallet.

NAD+

nikotinamidadenindinukleotid

Er en av de viktigste elektronakseptorene i oksidasjonen av næringsstoffer i kroppen under dannelsen av ATP. Den reduserte formen skrives NADH.

NADP+

nicotineamide adenine dinucleotide phosphate (eng.)

Struktur som NAD+ (se dette), men med en ekstra fosfatgruppe på C nr. 2 i ribosen. Den reduserte formen skrives NADPH.

NG

naturgummi

Gummien er et polyisopren med repeterende enhet (-CH₂-C(CH₃)=CH-CH₂-). Anvendt bl.a. i bildekk, slanger og pakninger. Ebonitt er høyt vulkanisert naturgummi, mens kautsjuk er den ubehandlede tilstanden av naturgummi.

NGL

natural gas liquids (eng.) = naturgass i væskeform

Et kondensat av naturgassene etan, propan og butan.

NMHC

nonmethane hydrocarbons (eng.) = andre hydrokarboner enn metan

Betegnelsen brukes i forurensingssammenheng.

NMVOC

nonmethane volatile organic compounds (eng.) = andre flyktige organiske forbindelser enn metan

Det norske utslippet av NMVOC estimeres årlig.

NPK

nitrogen phosphorus kalium (latin)

Forkortelse for gjødsel som inneholder forbindelser av de tre grunnstoffene N, P og K som trengs i stor mengde av planter.

NTA

nitrilotriacetic acid (eng.) = nitrilotrieddiksyre

Formel: N(CH₂-COOH)₃. Brukt som erstatning for fosfat i vaskemidler og som kompleksbinder for Ca²⁺ og Mg²⁺. Brytes sakte ned av mikroorganismer i vann.

OCS

octachlorostyrene (eng.) = oktaklorstyren

Systematisk navn 2,3,4,5,6-pentaklorfenyl-1,2,2,-trikloreten. En tungt nedbrytbar miljøgift som tidligere ble dannet i større mengder under produksjonen av magnesium og nikkel.

PA**polyamider**

En gruppe polymere forbindelser dannet ved reaksjon mellom karboksylgrupper og aminogruupper. Antall C-atomer er oppgitt i navnet f.eks. nylon-6 med en monomer (aminosyre) med 6 karbonatomer; nylon 6,10 med en diamin med 6 C-atomer og en dikarboksytsyre med 10 C-atomer. Den vanligste nylon-6,6 har repeterende enhet (-NH-[CH₂]₆-NH-CO-[CH₂]₄-CO-).

PABA

para-aminobenzoic acid (eng.) = 4-aminobenzosyre

Brukes bl.a. som UV-lys absorberende stoff i solfaktorkrem og til fremstilling av en rekke lokalanestetiske legemidler.

PAH**polysykliske aromatiske hydrokarboner**

Mange forskjellige forbindelser og noen som benz[a]pyren er giftige og kreftfremkallende. Dannes ved ufullstendig forbrenning av organisk materiale, ved veislitasje og i visse industriprosesser.

PAN**peroksiacetylnitrat**

En bestanddel i fotokjemisk "smog" som dannes i UV-lys av hydrokarboner og nitrogenoksider.

PBB**polybrominerte bifenyler**

Brukes som brannhemmende stoffer.

PBDE**polybromertdifenyleter**

Bromert flammehemmer. Brukes blant annet i møbler og datautstyr. Konsentrasjonen av stoffet i blodet vårt er i snitt økt mye de senere år. Akkumuleres i kroppen.

PC

polycarbonates (eng.) = polykarbonater

En gruppe termoplastiske polyestere. Vanlig PC lages av monomerene karbonsyre og bisfenol A.

PCB

polychlorinated biphenyls (eng.) = polyklorerte bifenyler

Omfatter en rekke stoffer hvorav mange er giftige, tungt nedbrytbare og blir oppkonsentrert i næringskjeden. Har vært brukt som kjølemiddel, isolasjonsmiddel, mykner og impregneringsmiddel, men ny bruk forbudt i Norge fra 1980.

PCDD

polychlorinated dibenzodioxins (eng.) = polyklorerte dibenzodioksiner

Av de klorerte dibenzodioksiner er det i alt 75 ulike forbindelser. Den giftigste er 2,3,7,8-TCDD - tusen ganger giftigere enn enkelte andre TCDD (se dette).

PCDF

polychlorinated dibenzofurans (eng.) = polyklorerte dibenzofuraner

Regnes ofte som hørende til dioksinene. Av de klorerte dibenzofuraner er det i alt 135 ulike forbindelser.

PE

polyethylene (eng.) = polyetylen = polyeten

Mest brukte plasttype. Jfr PE-LD (se dette) og PE-HD (se dette). Repeterende enhet (-CH₂-CH₂-).

PEG

polyetylenglykol

Kalles også polyglykol og polyetandiol. Formel H(-O-CH₂-CH₂-)_nOH. Voksaktig tykningsmiddel som brukes i kosmetiske og farmasøytiske preparater.

PE-HD

polyethylene high-density (eng.) = polyeten med høy tetthet

PE-plast med tetthet 0,940-0,965 g/cm³. Molekylene omtrent lineære. Brukes til bl.a. kasser. Plastsymbol nr. 2.

PE-LD

polyethylene low-density (eng.) = polyeten med lav tetthet.

PE-plast med tetthet 0,910-0,925 g/cm³. Molekylene noe forgrenet. Brukes til bl.a. folier og slanger. Plastsymbol nr. 4.

PE-MD

polyethylene medium-density (eng.) = polyeten med middels tetthet

PE-plast med middels tetthet. Jfr. PE-LD (se dette) og PE-HD (se dette).

PER

perkloretylen

Systematisk navn 1,1,2,2-tetrakloreten. Blandbar med alkohol, eter og oljer. Brukes som tøyrensemiddel og for avfetting av metaller.

PET

polyethylene terephthalate (eng.) = polyetylentereftalat

En kondensasjonspolymer av monomere etylenglykol (etandiol) og tereftalsyre (benzen-1,4-dikarboksylsyre). Plasten brukes bl.a. i tekstiler og brusflasker. Plastsymbol nr. 1.

PF

phenolformaldehyde plastic (eng.) = fenolformaldehydplast

Gruppe av fenolplaster som omfatter plaststoffer fremstilt av en fenol (fenol, resorcinol, kresol m.fl.) og et aldehyd (formaldehyd, furfural). Anvendes til elektriske artikler og håndtak.

PHB

polyhydroksybutanat

Plast som syntetiseres av en bakterie, og er biologisk nedbrytbar. Høy pris.

PMMA

polymetyl-metaakrylat

Plast som brukes i klart glass under navn som Plexiglass og Perspex. Repeterende enhet (-CH₂-C(CH₃)(COOCH₃)-).

POP

Persistent organic pollutants (ikke-nedbrytbare organiske forurensninger)

POPer er kjemiske forbindelser som er tungt nedbrytbare og som kan akkumuleres. De er ofte giftige for miljøet og/eller mennesker. Eksempler på POPer er dioksiner, DDT og PCB.

PP

Polypropen = polypropylen

En av de viktigste plastene. Brukes bl.a. i tauverk, rør og tekstiler. Repeterende enhet (-CH₂-CH(CH₃)-). Plastsymbol nr. 5.

PS

polystyren

Systematisk navn polyfenyleten. Plast som bl.a. brukes til engangsemballasje og leketøy. Repeterende enhet (-CH₂-CH(C₆H₅)-). Plastsymbol nr. 6.

PSP

paralytic shellfish poison (eng.) = paralyserende muslinggift

Omfatter en gruppe på 18 toksiner som dannes i alger inne i skjell og kan føre til lammelse hos mennesker som spiser skjell.

PTC

phenylthiocarbamide (eng.) = fenyliokarbamid

Også kalt fenylioureia (C₆H₅-NH-CS-NH₂). Et stoff som ca. 70 % av befolkningen smaker som bittert i så lave konsentrasjoner som 0,1 mol/L. Ansees for å ha enkel dominant-recessiv nedarving.

PTFE

polytetrafluoreten

Plaststoff med repeterende enhet ($-\text{CF}_2-\text{CF}_2-$). Brukes til elektrisk isolasjon og belegg i stekepanner og bakeformer pga. usedvanlig lav adhesjon til andre stoffer. Kalles teflon.

PUFA

polyunsaturated fatty acids (eng.) = flerumettede fettsyrer

Eksempler er EPA (se denne) og DHA (se denne).

PUR

polyuretan

En gruppe polymere som er bygget opp av to typer monomere med en uretanbinding ($-\text{O}-\text{CO}-\text{NH}-$) mellom seg. Monomerene kan være dialkoholer ($\text{HO}-\text{R}-\text{OH}$) og diisocyanater ($\text{OCN}-\text{R}-\text{NCO}$). Brukes bl.a. til myk skumplast og i madrasser.

PVA

polyvinylacetat

Annet navn polyetenyletanat. Plast som brukes i lim, lateksmaling og som tilsats i betong. Repeterende enhet ($-\text{CH}_2-\text{CH}(\text{O}-\text{CO}-\text{CH}_3)-$).

PVC

polyvinyl chloride (eng.) = polyvinylklorid

Annet navn polykloreten. Plast som bl.a. brukes til rør, emballasje, gulvbelegg, slanger. Repeterende enhet ($-\text{CH}_2-\text{CHCl}-$). Plastsymbol nr. 3.

PVDC

polyvinyliden chloride (eng.) = polyvinylidenklorid

Plast med systematisk navn poly(1,1-dikloreten) og repeterende enhet ($-\text{CH}_2-\text{CCl}_2-$). Brukes som diffusjonstett emballasjefilm og rør i kjemisk industri.

RME

rapsmetylester

Rapsolje med RME blandes med ca. 10 % metanol for bruk som biodiesel i kjøretøyer.

RNA

ribonucleic acid (eng.) = ribonukleinsyre

Viktige stoffer i cellene.

SAN

polystyrenakrylnitril

En kopolymer som bl.a. brukes i radio- og TV-kabinetter og telefonapparater.

SBR

styrene-butadiene rubber (eng.) = styrenbutandien gummi

En kopolymer av 25 % styren (fenyleten) og 75 % buta-1,3-dien. Brukes bl.a. i bildekk, transportbånd og kabler.

2,4,5-T**2,4,5-triklorfenoksyeddiksyre**

En plantegift som anvendes mot kratt og busker i skog. En 50/50 blanding av estere av 2,4,5-T og 2,4-D (se dette) ble brukt i Vietnam-krigen under navnet *agent orange*. Under produksjonen av 2,4,5-T er det mulig at noe dioksin av typen TCDD (se dette) dannes.

TAA**tioacetamid**

Annet navn tioetanamid. Brukes som sulfidreagens i kvalitativ uorganisk analyse for felling av metallsulfider.

TAED**tetraacetyletylendiamin**

Formel: $(\text{CH}_3\text{-CO-})_2\text{N-CH}_2\text{-CH}_2\text{-N(-CO-CH}_3)_2$. Oksidasjonsmiddel i vaskepulver. Ved oppvarming under vasking vil TAED danne pereddiksyre $\text{CH}_3\text{-CO-O-OH}$ som oksiderer karbonylgrupper, som gjør stoffet gulfarget, til karboksylgrupper.

TBA**tertiær butyl alkohol**

Systematisk navn 2-metylpropan-2-ol. Brukes i organisk syntese og som løsemiddel.

TBA**2,3,6-trichlorobenzoic acid (eng.) = 2,3,6-triklorbenzosyre**

Har vært anvendt i begrenset mengde som ugressmiddel. Meget lav biologisk nedbrytbarhet.

TBBA**tetrabrombisfenol A**

Bromert flammehemmer som brukes blant annet i møbler og datautstyr. Konsentrasjonen av stoffet i blodet vårt er i snitt økt mye de senere år. Akkumuleres i kroppen.

TBT**tributyltinn**

Omfatter flere forbindelser som TBTO (se dette) og tributyltinnbenzoat. Brukt som bunnstoff til båter. Miljøgift som er funnet i store mengder i sjødyr og sedimenter langs kysten.

TBTO**tributyltinnoksid**

Systematisk navn bis(tributyltinn)oksid. Anvendes som soppmiddel og bakteriedrepende middel og brukes bl.a. i tekstiler. Anvendes også for konservering av trekonstruksjoner under vann.

TCA**trichloroacetic acid (eng.) = trikloreddiksyre**

Sterk syre som har vært anvendt som ugressmiddel.

TCDD

2,3,7,8-tetrachloro-dibenzo-p-dioxin (eng.) = 2,3,7,8-tetraklordibenzo-1,4-dioksin
Det giftigste av dioksinene og et sterkt kreftfremkallende stoff. Kan dannes i forbrenningsanlegg for avfall når klor er tilstede - f.eks. koksalt - og i visse industrielle prosesser.

TCPPA

2-(2,4,5-trichlorophenoxy)propionic acid (eng.) = α -2,4,5,-triklorfenoksypropansyre
En av fenoksyrene som er et ugressmiddel mot tofrøbladete planter.

TDI

toluendiisocyanat
En polyuretan brukt som fiber.

TEL

tetraethyllead (eng.) = tetraetylblei
Tidligere brukt som tilsetningsstoff i blybensin for å hindre banking i bilmotoren.

TETRA

tetraklormetan
Formel: CCl_4 . Et annet navn er karbontetraklorid. Løsemiddel som er meget giftig og kreftfremkallende. Brytes langsomt ned i luft og vann.

TFT

trifenyltinn
Omfatter stoffene trifenylyltinnacetat og trifenylyltinnhydroksid. De virker som soppdrepende midler og er brukt i treimpregnering og som bunnstoff.

THF

tetrahydrofuran
Et løsemiddel for mange organiske forbindelser og er også blandbart med vann. Brukes under fremstillingen av Grignards reagenser.

THM

trihalometaner
For eksempel triklorometan (kloroform) og trifluormetan. De har hatt ulik bruk, men klassifiseres som miljøgifter.

TKE

1,1,1-trikloreten
Formel CH_3-CCl_3 . Går også under navnet metylkloroform. Et vanlig brukt løsemiddel for bl.a. tekstilrensing. Det brytes langsomt ned i naturen og regnes som ozonreducerende stoff. Giftig i vannmiljø.

TML

tetramethyllead (eng.) = tetrametylblei

Tilsetningsstoff i blybensin for å hindre banking i bilmotoren.

TNT

2,4,6-trinitrotoluen

Systematisk navn 2-metyl-1,3,5-trinitrobenzen. Sprengstoff som ofte brukes sammen med ammoniumnitrat. Andre sprengstoff oppgis i ekvivalente mengder TNT.

TOC

total organic carbon (eng.) = totalt organisk karbon

Et mål for hvor mye organisk stoff som finnes i en prøve.

TOM

tungt nedbrytbare organiske miljøgifter

En gruppe organiske forbindelser som virker som miljøgifter og brytes vanskelig ned. Blant disse hører insektmidlet endosulfan (trivialnavn).

TRI

trikloretylen

Systematisk navn 1,1,2-trikloreten. Hovedsakelig brukt som avfettingsmiddel av metaller i verkstedindustrien, noe som laboratoriekjemikalium.

UF

ureaformaldehydplast

Dannet av ureaformaldehydharpiks. En herdeplast som dannes ved kondensasjon av urea og formaldehyd og brukes i elektriske artikler og toalettseter.

VCM

vinyl chloride monomer (eng.) = vinylklorid monomer

Systematisk navn på monomeren er kloreten. VCM polymeriseres til PVC (se dette).

VLDL

very low density lipoproteins (eng.) = lipoproteiner med meget lav tetthet

Transporterer fett i blodet.

VOC

volatile organic compounds (eng.) = flyktige organiske forbindelser

Omfatter hydrokarboner inkludert metan, etere, ketoner, aldehyder og andre forbindelser. Oppgis i miljørapporter. Kilder i Norge er olje- og gassutvinning, oljelasting, løsemidler og mobil forbrenning.